

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

НАГОРНЮК Людмила Євгенівна

УДК 378:070:811.11

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

ТЕРНОПІЛЬ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
ТЕРЕЩУК Григорій Васильович,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка,
перший проректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КОЗУБОВСЬКА Ірина Василівна,
Ужгородський національний університет,
професор кафедри педагогіки і психології;

кандидат педагогічних наук, доцент
КОСТЮК Віктор Володимирович,
Запорізький національний університет,
кафедра журналістської творчості, реклами
та зв'язків з громадськістю, завідувач.

Захист відбудеться 25 червня 2009 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 22 травня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах побудови демократичної держави і формування громадянського суспільства зростає роль засобів масової інформації (ЗМІ). Ефективність їхньої діяльності визначається насамперед професіоналізмом журналістських кадрів, які повинні мати гнучкі професійні знання, чітку громадянську позицію, почуття відповідальності за якість медійного продукту, великий творчий потенціал.

Геополітичні процеси в світі, економічна глобалізація, інтеграція України в європейський освітній простір, комерціалізація діяльності медіа зумовлюють підвищення вимог до володіння журналістами нормами міжкультурної професійно орієнтованої комунікації, що сприятиме подоланню мовного бар'єру між вітчизняною і світовою журналістикою, налагодженню співпраці та взаємовідносин між людьми та країнами в різних сферах діяльності. Зміст і функції професійної діяльності сучасного журналіста охоплюють вміння побудови усного (доповіді, інтерв'ю, презентації тощо) та письмового (есе, ділової кореспонденції і т. п.) тексту, вміння організації професійного діалогу за правилами етики професійного спілкування, здатність корегувати свою поведінку, долати конфлікти в процесі комунікації, визнавати право на існування інших цінностей і норм поведінки. Перелічені та інші елементи системи іншомовної професійної комунікативної компетентності (ІПКК) повинні стати об'єктами цілеспрямованого навчання студентів. Це створить основу для професійної мобільності журналіста, його підготовки до швидкозмінних умов життя і самореалізації відповідно до світових стандартів і досягнень.

Трансформаційні процеси в освіті, спричинені означеними тенденціями суспільного розвитку, зумовили необхідність реалізації компетентнісного підходу до вирішення педагогічних проблем, що передбачає перехід від «знанневої» до «дієвої» парадигми навчання, яка ґрунтується на формуванні у студентів здатності діяти у нестандартних ситуаціях, застосовувати набуті компетентності у певній сфері професійної діяльності. У контексті цього підходу важливою є проблема формування ІПКК майбутніх журналістів.

Загальнотеоретичні аспекти визначення змісту і складових ІПКК фахівців різних галузей досліджувалися у працях учених Л. Галікової, Т. Грабой, Т. Ємельянової, В. Зикової, Г. Ізмайлової, О. Іскандарової, О. Клименко, О. Петрової та ін. Фундаментальні засади фахової підготовки журналістів розроблені О. Відною, А. Калмиковим, В. Костюком, В. Різуном, А. Станьком, В. Тулуповим. Окремі аспекти формування професійних знань та умінь журналіста розглянуті у дослідженнях О. Барабаш та Л. Усманової.

Наукові розвідки в галузі теорії журналістської творчості здійснювали В. Аграновський, О. Бочковський, Р. Горден, Т. Засоріна, В. Здоровега, С. Карконосенко, Д. Кеатс, Г. Мейн, І. Михайлин, Е. Проніна, Е. Прохоров, С. Сірополко, Л. Світич, Н. Федосова, Г. Чіл, Ю. Шаповал. Методичні аспекти журналістської творчості розглянуті у працях Т. Бударіної, В. Владимірова,

С. Маст, М. Мекель й ін.

Використання матеріалів засобів масової комунікації (ЗМК) у навчальному процесі вищої школи досліджували науковці Й. Агнав, Г. Айнеке, С. Ауфенангер, Д. Бакінгем, О. Бирюк, А. Богачева, О. Богданова, Л. Волошинова, Ж. Гоне, С. Гуревич, В. Кузнєцов, С. Ліфка, Г. Онкович, Н. Рижих, Н. Саєнко, Л. Чашко, І. Чемерис.

Однак проблема формування ІПКК майбутніх журналістів залишається невирішеною у контексті системного, міжпредметного, технологічного та компетентнісного підходів. Це загострює суперечності між: потребою у фахівцях, які здатні компетентно здійснювати професійну діяльність на міжнародному рівні, і відсутністю дидактичної системи їх підготовки; домінуванням знаннєво-орієнтованого напряму підготовки журналіста і необхідністю формування широкого спектра іншомовних професійних комунікативних умінь на рівні компетенцій і компетентностей; дезінтегрованою професійною підготовкою журналіста і необхідністю його цілісного розвитку. Пошук шляхів розв'язання цих суперечностей зумовив вибір теми дослідження – «Формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів у процесі фахової підготовки».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в рамках проекту «Теоретико-методичні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди» (№ 0108U000536). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 30 січня 2007 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 20 березня 2007 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити модель і технологію формування ІПКК майбутніх журналістів.

Мета дослідження зумовила розв'язання таких **завдань**:

1. Визначити структуру іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього журналіста із урахуванням сучасних вимог до особистості журналіста й особливостей журналістського фаху.

2. Розробити структурно-функціональну модель сучасного журналіста-фахівця.

3. Обґрунтувати критерії та показники визначення рівнів сформованості ІПКК майбутніх журналістів.

4. Розробити модель і технологію формування ІПКК студентів журналістських спеціальностей університетів й експериментально перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка студентів журналістських спеціальностей

університетів.

Предмет дослідження – модель і технологія формування ІПКК майбутніх журналістів в освітньому процесі ВНЗ.

Теоретико-методологічною основою дослідження є синтез філософських, психологічних і педагогічних ідей у таких аспектах: філософсько-педагогічні концепції гуманізації сучасної освіти (Г. Балл, К. Балтремус, Л. Гелюх, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Романенко й ін.); компетентнісний підхід у сучасній освіті (Н. Бібік, В. Булгакова, І. Зимняя, І. Єрмаков, І. Козубовська, Р. Мільруд, Дж. Равен, О. Овчарук, О. Пометун, Г. Терещук, А. Хуторський та ін.); технологічний підхід до навчання (Л. Галікова, І. Дичківська, М. Мазо, С. Ніколаєва, Г. Селевко, В. Чайка); основні принципи комунікативної підготовки майбутніх фахівців (Г. Борозенець, А. Бударіна, Л. Дарійчук, О. Жирун, С. Зайцева, М. Каналь, О. Клименко, С. Козак, О. Павленко, М. Свейн та ін.); сучасні положення теорії й практики вищої журналістської освіти (В. Аграновський, В. Здоровега, А. Калмиков, С. Карконосенко, В. Костюк, В. Лизанчук, Й. Лось, Г. Мейн, В. Різун, Б. Потятиник, В. Тулупов, Л. Світич, А. Ширяєва, В. Шкляр та ін.); теорії журналістської діяльності та її ефективності (О. Бочковський, В. Владимиров, А. Грабельников, І. Дзялошинський, І. Засурский, І. Михайлин, Є. Прохоров та ін.); теоретичні положення та педагогічні технології медіаосвіти (Д. Бакінгем, Н. Габор, Ж. Гоне, Л. Зазнобіна, Ю. Казаков, Н. Рижих, Г. Онкович, А. Спичкін, А. Федоров та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс взаємопов'язаних методів наукового дослідження.

Теоретичні методи: аналіз філософської, психологічної, педагогічної та навчально-методичної літератури, порівняльний аналіз, синтез, конкретизація, моделювання застосовувалися для виявлення сутності і визначення структури ІПКК майбутнього журналіста та розробки структурно-функціональної моделі сучасного журналіста-фахівця.

Діагностичні методи: спостереження, бесіда, інтерв'ю, соціологічні опитування, тестування використовувалися з метою виявлення рівня сформованості ІПКК.

Емпіричні методи: педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний), анкетування викладачів і студентів, бесіди з інформантами, аналіз творчих завдань студентів забезпечили перевірку ефективності моделі та технології формування ІПКК.

Математичні методи: статистична обробка даних дала змогу опрацювати отримані дані та виявити кількісну залежність між досліджуваними явищами, узагальнити й науково проаналізувати результати.

Наукова новизна і теоретична значущість одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше: 1) теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування ІПКК майбутніх журналістів у процесі фахової підготовки, яка відображає: взаємозв'язок всіх

циклів навчальних дисциплін на засадах міжпредметної координації; технологічність, що забезпечує здатність моделі до самореалізації; гуманістичну спрямованість процесу формування ІПКК майбутніх журналістів, яка полягає у пріоритетності інтересів особистості, комфортному морально-психологічному кліматі в освітньому процесі, реалізації творчого потенціалу та самостійності студентів; використання у формуванні ІПКК майбутніх журналістів засобів медіаосвіти (друкованих, аудіовізуальних, аудіальних та електронних ЗМК); 2) розроблено структурно-функціональну модель сучасного журналіста-фахівця, що відображає синтез особистісного (якості, професійні знання, вміння і навички та професійні здібності) і діяльнісного (особливості, функції, сфери, види, умови журналістської діяльності) компонентів; 3) визначено структуру ІПКК журналіста з урахуванням специфіки його професії (універсальний, поліфункціональний, комплексний, виробничо-творчий, індивідуально-колективний, оперативний і безперервний характер).

Уточнено: поняття «іншомовна професійна комунікативна компетентність майбутнього журналіста» та «іншомовна професійна комунікація журналіста» в контексті новітніх вимог до журналістської освіти; критерії відбору медіатекстів різних ЗМК для формування ІПКК майбутніх журналістів.

Набули подальшого розвитку: критерії та показники високого, достатнього, середнього і низького рівнів сформованості ІПКК майбутніх журналістів; наукові уявлення про напрями гуманістичної спрямованості процесу формування ІПКК майбутніх журналістів.

Практичне значення отриманих результатів визначається тим, що розроблена технологія формування ІПКК майбутніх журналістів може бути використана у професійній підготовці фахівців на факультетах журналістики. З'ясовано особливості та дидактичний потенціал аудіальних, аудіовізуальних, друкованих та електронних ЗМК у формуванні ІПКК майбутніх журналістів. Розроблено та реалізовано на практиці каталог творчих завдань на основі матеріалів медіа, в основу каталогізації покладено види медіазасобів.

Матеріали дослідження можуть бути використані в практичній діяльності викладачів вищої школи, у системі післядипломної освіти фахівців з метою підвищення їх кваліфікації.

Практичні результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес: філологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №388-28/03 від 24.04.2008 р.); Навчально-наукового інституту української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка №376/03 від 6.10.2008 р.); факультету журналістики Запорізького національного університету (довідка №01-09/1574 від 15.10. 2008 р.) та філологічного факультету Донецького національного університету (довідка №1091/01-26/6.6.0 від 16.10. 2008 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, результати дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Наука та практика – 2007» (Полтава, 2007); «Актуальні питання науки та практики: досягнення та перспективи – 2007» (Полтава, 2007); «Наука и образование» (Софія, 2008); «Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития 2008» (Одесса, 2008); «Викладач і студент: суб'єкт-суб'єктні відносини» (Черкаси, 2008); «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» (Горлівка, 2008); «Проблема якості виховання і навчання у системі безперервної освіти» (Івано-Франківськ, 2008). Отримані результати дослідження також обговорювалися та були схвалені на всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Модульно-блокове структурування педагогічних знань як умова реалізації якості навчання ВНЗ» (Кривий Ріг, 2007); «Вища школа України в умовах глобалізації та інтеграції» (Черкаси, 2008); «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2008), а також на засіданнях кафедри педагогіки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2007, 2008, 2009).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи відображено у 16 одноосібних публікаціях, 9 з яких – статті в наукових фахових виданнях.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 339 найменувань, у тому числі 39 – іноземними мовами. Повний обсяг роботи – 271 сторінка, з яких 184 – основного тексту. Робота містить 14 додатків, 19 таблиць, 18 рисунків та 13 формул.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення результатів дослідження; наведено дані про апробацію, публікації результатів і структуру дисертаційної роботи.

У **першому розділі** «Формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів як педагогічна проблема» представлено теоретичний аналіз вітчизняних і зарубіжних джерел з теми дослідження, уточнено сутність понять «іншомовна професійна комунікативна компетентність майбутнього журналіста» та «іншомовна професійна комунікація». Розроблено структурно-функціональну модель сучасного журналіста-фахівця. Особливе місце відведено аналізу вихідного стану сформованості ІПКК у студентів журналістських спеціальностей.

З'ясовано, що на розвиток журналістської освіти, зокрема на підвищення вимог до

професійної діяльності фахівця в галузі журналістики вплинули такі фактори: інформаційні (інформатизація суспільства, виникнення онлайнної журналістики); політичні (активізація зовнішньої політики); економічні (процеси глобалізації); культурні (культурна інтеграція та міграція народів, розвиток єдиного європейського освітнього простору). Сучасні зміни в українському суспільстві під впливом цих факторів зумовили відведення належного місця іншомовній комунікації у структурі професійної підготовки журналістів у ВНЗ.

Під іншомовною професійною комунікацією розуміємо цілеспрямований процес взаємодії людей – представників різних лінгвокультур – під час вирішення діяльнісних професійних завдань на основі інтерактивності. Її специфіка зумовлена насамперед особливим, а саме творчим мисленням журналіста, що впливає на хід, стратегію, тактику і результат комунікації. Особливості іншомовної професійної комунікації журналіста полягають також у відповідних сферах і можливих ситуаціях іншомовної професійної комунікації.

Відповідно до загальнометодичних рекомендацій навчання професійно орієнтованої іншомовної комунікації потрібно здійснювати у професійно-трудої та соціально-культурній сферах. Перша з них становить все, що пов'язано з професійною діяльністю журналіста: відносини в ЗМІ, громадські служби, адміністративні органи і т. п. Друга сфера охоплює все, що пов'язано із ситуаціями соціального і культурного взаємовпливу людей (дозвілля громадського характеру, масово-культурні заходи та ін.). Таким чином, майбутні журналісти повинні бути підготовленими до іншомовної професійної комунікації в цих двох сферах і всіх видах мовленнєвої діяльності, що їй передбачає ІПКК.

У розділі проаналізовано інтерпретації понять «компетенція» і «компетентність», надані вітчизняними (Н. Бориско, І. Єрмаков, О. Овчарук, О. Пометун, М. Прадівлянний, О. Савченко) та зарубіжними (Т. Бахман, М. Мескон, Дж. Равен, Р. Дж. Стернберг, Н. Хомський, А. Хуторський) вченими. Ці дослідники вбачають між компетенцією та компетентністю взаємозв'язок. Якщо компетенція – це знання і досвід у певній галузі, коло обізнаності особи, то компетентність – володіння компетенцією, тобто володіння знаннями, досвідом і вміннями, а також можливість гнучкого застосування цих знань, що залежить від аналітичних, творчих і практичних навичок. Загалом компетентність є певною особистісною якістю, а компетенція – сукупністю конкретних професійних і функціональних якостей.

На основі аналізу сучасної педагогічної та спеціальної літератури з'ясовано сутність і визначено структуру іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього журналіста з урахуванням вимог до особистості журналіста та особливостей журналістського фаху. Встановлено, що ІПКК майбутнього журналіста – це сукупність знань, умінь, навичок, здібностей і досвіду, які необхідні йому для здійснення іншомовної професійної діяльності (робота з іншомовною інформацією, створення усного та письмового журналістського тексту, організація

професійного діалогу, пізнавальна діяльність та ін.). Цей феномен є поняттям інтегрованим і складається з чотирьох компонентів: мовного (лінгвістичного), соціокультурного, стратегічного та професійного. Мовний компонент містить знання, навички, вміння і здібності, що забезпечують можливість комуніканту сприймати й продукувати граматично правильне та лексично коректне іншомовне мовлення. Соціокультурний компонент охоплює фонові знання (сукупність відомостей про соціокультурні особливості народу, мова якого вивчається, і стандарти комунікативної поведінки – норми вербальної та невербальної поведінки, прийняті в цій культурній спільноті), мовний і мовленнєвий матеріал, необхідний для розкриття соціокультурної інформації (реалії, вільні та сталі словосполучення, формули мовленнєвого етикету, навички та вміння оперувати фоновими знаннями, мовним і мовленнєвим матеріалом соціокультурного змісту). Стратегічний компонент ППК майбутнього журналіста – це знання, вміння і навички використання комунікативних стратегій і тактик для здійснення ефективної комунікації. До професійного компонента належать якості, а також здібності, знання, вміння і навички журналіста, які забезпечать йому, з одного боку, знаходження та оперування іншомовною професійно значущою інформацією, знання фахової термінологічної лексики, вміння читати і визначати основне у спеціалізованих текстах, а з іншого – знання структури й особливостей організації спеціалізованого діалогу, проведення презентацій, інтерв'ю, опитувань, конференцій, оформлення ділової кореспонденції.

У процесі дослідження розроблено структурно-функціональну модель сучасного журналіста-фахівця як синтез двох компонентів – особистісного та діяльнісного. До особистісної складової належать якості, знання, уміння, навички і здібності, які необхідні журналісту для здійснення ефективної професійної діяльності. Діяльнісний компонент передбачає сукупність таких структурних складових: особливості, функції, сфери, домінуючі види та умови професійної діяльності журналіста.

Компоненти структури ППК майбутнього журналіста дали змогу виокремити й охарактеризувати *критерії* (мотивації, лексико-граматичної правильності, професійної спрямованості, соціокультурних знань, умінь і навичок, володіння комунікативними стратегіями і тактиками, комунікабельності) та *показники*, які комплексно відображають рівень (високий, достатній, середній, низький) сформованості ППК такого фахівця.

З метою діагностики рівнів сформованості ППК майбутнього журналіста було проведено констатувальний експеримент. Результати емпіричного дослідження свідчать, що в експериментальних групах низький рівень сформованості вказаного феномена зафіксований у 24% студентів, середній – у 33%, достатній – у 31% і високий – у 12% студентів; у контрольних групах низький рівень показали 21% студентів, середній – 34%, достатній – 34% і високий – 11% студентів. Загалом показники свідчать про низькі результати сформованості ППК майбутніх

журналістів. Зібрані на цьому етапі факти підтвердили припущення про неповне використання можливостей іншомовної підготовки студентів на факультетах журналістики ВНЗ щодо формування в них цієї компетентності, засвідчили необхідність пошуку дидактичної технології, яка б забезпечила її результативність у формуванні ІПКК майбутніх журналістів.

У **другому розділі** «Модель та технологія формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього журналіста» досліджено особливості формування цієї компетентності, обґрунтовано модель та технологію формування ІПКК майбутнього журналіста та в процесі формувального експерименту перевірено їх ефективність.

Основною особливістю формування ІПКК майбутнього журналіста визначено використання у цьому процесі засобів медіаосвіти (друкованих, аудіовізуальних, аудіальних та електронних ЗМК), враховуючи їх поліфункціональність, великий дидактичний потенціал і те, що медіа є майбутньою сферою професійної діяльності студентів факультетів (відділень) журналістики. Медіаосвіта визнається у педагогіці актуальним напрямком. Узагальнення основних підходів до дефініції цього поняття (Ж. Гонє, Л. Зазнобіна, Бр. Кокс, Г. Онкович, Б. Потятинник, О. Спічкін, О. Федоров, І. Чемерис та ін.) дало змогу визначити медіаосвіту як процес розвитку та саморозвитку особистості за допомогою медіа, формування культури комунікації, критичного мислення, творчих і комунікативних умінь, уміння усвідомлено сприймати й інтерпретувати медіатексти з метою розширення загальних і професійно значущих знань.

На підставі здійсненого дослідження виявлено дидактичний потенціал друкованих, аудіовізуальних, аудіальних та електронних ЗМК у формуванні кожного структурного компонента ІПКК майбутніх журналістів. У роботі проаналізовано специфіку жанрів, переваги та недоліки кожного виду ЗМК, які слід враховувати у формуванні ІПКК.

За результатами вивчення наукової літератури й емпіричного досвіду підготовки фахівців розроблено модель формування ІПКК майбутніх журналістів (див. рис. 1), яка відображає єдність таких основних структурних компонентів: цільового, організаційно-змістового, процесуального та оцінно-результативного. Їх взаємодія визначає структуру моделі, її цілісність та основні функції.

До цільового компонента моделі належать мета, завдання та специфічні принципи підготовки (гуманізації, інтеграції, інтерактивності, ситуативності, індивідуалізації, науковості, проблемності, актуальності та доступності). Гуманістичний принцип формування ІПКК визнається основним, оскільки його реалізація забезпечує утвердження людини як найвищої соціальної цінності, найповніше розкриття її здібностей, пріоритетність загальнолюдських цінностей. Цей принцип передбачає формування у майбутніх журналістів соціального оптимізму, чого, на думку фахівців, бракує вітчизняній журналістиці. Визначено основні напрямки гуманістичної спрямованості процесу формування ІПКК майбутніх журналістів: реалізація міжпредметних зв'язків, пріоритетність інтересів особистості, панування в освітньому процесі

комфортного морально-психологічного клімату, максимальне залучення творчого потенціалу та самостійності студентів.

У моделі визначено міжпредметний, технологічний, компетентнісний та системний підходи до формування ІПКК майбутніх журналістів. Міжпредметний підхід передбачає взаємозв'язок всіх циклів навчальних дисциплін на засадах міжпредметної координації; технологічний – розробку технології з використанням засобів медіаосвіти; компетентнісний – орієнтацію на набуття студентами компетентностей як результату навчання; системний – розгляд всіх компонентів моделі в єдності, а також визначення змісту, структури, зв'язків, функцій цієї системи та її ролі серед інших систем.

Організаційно-змістовий компонент визначає інтеграцію засобів журналістики як інноваційної технології формування кожної складової ІПКК. Працюючи з матеріалами медіа, студенти мають можливість оволодівати тематичною різноманітністю лексики, тому що медіа є носієм найсучаснішого варіанта мови; її можна розглядати як багату в змістовому плані основу для комунікативної діяльності, що забезпечує можливість відбору матеріалів, які спонукають студентів до спілкування, висловлювання власних суджень, коментарів, оскільки стосуються найбільш актуальних і цікавих для студентів тем. Соціокультурний напрям забезпечує формування знань студентів про історію, державний устрій, освіту, традиції та стиль життя народу країни, мова якого вивчається. Студенти отримують важливу інформацію із матеріалів, що створені членами цього суспільства – носіями менталітету й культури – і відображають найважливіші процеси та тенденції в ньому. Відповідно забезпечується розуміння способу мислення, характерного для носіїв іноземної мови, вивчення реалій життя і побуту іноземців через знайомство з важливими подіями, висвітлення загальнолюдських цінностей, моральних й етичних пріоритетів. З професійної точки зору здійснюється ознайомлення студентів з жанрами і стилями, мовними засобами журналістики країни, мова якої вивчається; знайомство з останніми науковими досягненнями в тій чи іншій галузі в розвинутих країнах; розширення загальної ерудиції. Дослідження особливостей і дидактичного потенціалу ЗМК довело їх багатофункціональність та великий педагогічно-виховний вплив на особистість майбутнього журналіста.

У процесі дослідження встановлено, що формування ІПКК у студентів за допомогою засобів журналістики реалізується в три етапи: підготовчий, тренувальний і творчий. На першому етапі студенти знайомляться із загальними питаннями журналістики. Тренувальний етап полягає у практичній діяльності, яка передбачає безпосереднє використання ЗМК у навчальному процесі за допомогою різних методів (проблемна ситуація, рольова гра, метод проектів, критичний аналіз, аналіз конкретних ситуацій, метод гіпотез, аудіовізуальний метод, аудіометод, аналіз конфліктів, «снігова куля», «мозкова атака» та ін.), форм (індивідуальні, групові, самостійні, робота в парах, конкурси проектів) і прийомів (конструювання діалогів, «заморожування кадру», «звук і

зображення», «місце і кадр», анотування та ін.) навчання. На творчому етапі забезпечується участь студентів у реальних ситуаціях іншомовного спілкування (інтерв'ювання іноземців, усна і письмова комунікація через Інтернет) та підготовка власних медіаторів (газетних, теле- та радіоматеріалів, випуск цілісної газети тощо).

Процесуальний компонент моделі передбачає власне технологію формування ІПКК майбутніх журналістів засобами журналістики, яка містить мету, етапи організації навчально-пізнавальної роботи викладачів і студентів, комплекс методів, форм та прийомів і критерії відбору медіатекстів. Особлива увага у моделі відводиться педагогічним умовам реалізації технології.

Оцінно-результативний компонент моделі містить результат, критерії та рівні сформованості ІПКК майбутнього журналіста.

У процесі дослідження розроблено й реалізовано на практиці каталог творчих завдань на основі матеріалів медіа для формування ІПКК майбутніх журналістів. В основу каталогізації покладено види медіазасобів.

З урахуванням критеріїв відбору аудіовізуальних медіа для формування ІПКК складено фільмотеку, в якій зіставлено проблематику художніх фільмів з проблематикою навчальних дисциплін фахової та спеціальної підготовки. Ця фільмотека може використовуватися в аудиторії майбутніх журналістів з метою формування ІПКК на заняттях з іноземної мови (якщо твір іноземною мовою) або на заняттях з інших дисциплін (залежно від проблематики).

Для перевірки ефективності основних компонентів моделі проведено формувальний експеримент, завданням якого було дослідити динаміку рівнів сформованості досліджуваного феномена до та після його проведення. В експерименті брали участь 123 студенти першого та другого курсів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (філологічний факультет, спеціальність «Журналістика») і Навчально-наукового інституту української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Експериментальне дослідження здійснено шляхом ознайомлення студентів з медіадискурсом країни, мова якої вивчається. Студенти аналізували жанрові, тематичні, композиційні особливості продукції іноземного медіаринку, виявляли відмінності зарубіжних та вітчизняних ЗМІ, знайомилися з іншомовною журналістською термінологією, соціокультурними та соціолінгвістичними поняттями. На основі опрацьованого медійного матеріалу створювались комунікативні ситуації, під час яких студенти вирішували завдання своєї майбутньої професійної діяльності: брали інтерв'ю, організовували прес-конференцію, кастинг, рекламну кампанію. Найцікавішими завданнями для студентів було створення власної медіапродукції (написання іншомовних творів різних жанрів друкованих ЗМК, зйомка відеофрагмента, запис радіопередачі, виконання E-mail- та WWW-проектів). Ефективною була усна (Skype) та письмова (E-mail, Chart) іншомовна комунікація з представниками країни,

мова якої вивчається.

Контрольний зріз експерименту здійснювався за допомогою анкетування, тестування, бесіди та спостереження і показав рівень змін за результатами формувального експерименту. Виявлено зростання усіх показників рівнів сформованості ІПКК майбутнього журналіста (див. рис. 2).

Рисунок 2. Динаміка рівнів сформованості ІПКК майбутніх журналістів

З даних рис. 2. видно, що після формувального експерименту доміантними рівнями в експериментальних групах стали достатній (39%) та високий (38%). Хоча помітні і незначні позитивні зміни у контрольних групах. Збільшилась кількість студентів контрольних груп (на 3%), рівень сформованості яких характеризується як високий, та збільшилась кількість майбутніх журналістів (на 1%), котрі мають достатній рівень сформованості ІПКК. Однак така позитивна динаміка незначна і не впливає на загальну картину рівнів сформованості ІПКК студентів контрольних груп. З метою перевірки і підтвердження ефективності проведеної дослідно-експериментальної роботи застосовано коефіцієнт Ст'юдента.

Отже, дослідно-експериментальна робота підтвердила значущість і результативність реалізації розробленої моделі та технології з метою формування високого рівня сформованості ІПКК майбутніх журналістів.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження забезпечило досягнення поставленої мети, а вирішення поставлених завдань дало змогу зробити такі висновки.

1. Інтеграція України з європейським освітнім та інформаційним простором передбачає пошук нових шляхів формування особистості майбутнього журналіста, який здатний вільно орієнтуватися в полікультурному світі, розуміючи його цінності, реалізовувати себе у взаємодії з представниками інших професійних співтовариств. У структурі професійної підготовки журналіста чільне місце належить іншомовній комунікації, що зумовлено сучасними політичними, економічними, культурними та інформаційними реаліями. Вирішення цієї проблеми зумовило пошук нових шляхів формування в майбутніх журналістів ІПКК. У процесі дослідження доведено, що ІПКК майбутнього журналіста – це сукупність особистісних та професійних якостей, знань, умінь, навичок і здібностей, які необхідні йому для здійснення іншомовної професійної діяльності (робота з іншомовною інформацією, створення усного та письмового журналістського тексту, організація професійного діалогу, пізнавальна діяльність та ін.). Цей феномен є поняттям інтегрованим і складається з чотирьох компонентів: мовного (лінгвістичного), соціокультурного,

стратегічного та професійного.

2. Розроблено структурно-функціональну модель сучасного журналіста-фахівця, яка складається з двох компонентів – особистісного та діяльнісного. До особистісної складової належать якості, знання, уміння, навички і здібності, які необхідні журналісту для здійснення ефективної професійної діяльності. Діяльнісний компонент – це сукупність таких складових: особливості, функції, сфери, домінантні види та умови професійної діяльності журналіста.

3. Визначено критерії (мотивації, лексико-граматичної правильності, професійної спрямованості, соціокультурних знань, умінь і навичок, володіння комунікативними стратегіями і тактиками та комунікабельності) і показники високого, достатнього, середнього та низького рівнів сформованості цього феномена в студентів факультетів (відділень) журналістики.

4. Обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування ІПКК майбутніх журналістів у процесі фахової підготовки, в основу якої покладено взаємозв'язок загальноосвітніх та фахових дисциплін, технологічність, гуманістичну спрямованість та використання ЗМК у процесі формування. Модель складає єдність із таких основних структурних елементів як цільового, організаційно-змістового, процесуального та оцінно-результативного компонентів. Принцип гуманізації визначено як основний, оскільки гуманістична орієнтація до формування ІПКК майбутніх журналістів сприятиме більшому суспільному динамізму й, відтак, швидшому подоланню суспільних протиріч. Журналіст, який активний у самореалізації, буде менш схильним до деструктивних вчинків, а більше – до підтримання гармонії в суспільстві. Визначено основні напрями гуманізації процесу формування ІПКК майбутніх журналістів: реалізація міжпредметних зв'язків, пріоритетність інтересів особистості, панування в освітньому процесі комфортного морально-психологічного клімату, максимальне залучення творчого потенціалу та самостійності студентів.

5. Висока ефективність формування ІПКК майбутніх журналістів досягається в межах відповідної технології навчання. Так, технологія містить мету, етапи організації навчально-пізнавальної роботи викладачів і студентів, систему методів, форм та прийомів і критерії відбору медіатекстів. Основним засобом технології є друковані, електронні, аудіальні та аудіовізуальні ЗМК. У технології здійснено підбір форм і методів роботи студентів з медійними матеріалами з метою формування ІПКК майбутніх журналістів. Особливо рекомендуються творчі види роботи і розроблено каталог творчих завдань, в основу каталогізації покладено різні види медійних творів.

6. Після проведення дослідно-експериментальної роботи у великої частини студентів факультетів (відділень) журналістики експериментальних груп зафіксовано достатній (40%) та високий (37%) рівні сформованості ІПКК. Кількість студентів, рівень сформованості ІПКК яких є низьким, зменшилась в експериментальних групах на 16%. Кількість майбутніх журналістів експериментальних груп, що володіють середнім рівнем сформованості ІПКК, після експерименту

зменшилася на 20%.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне вирішення всіх аспектів проблеми формування ІПКК майбутніх журналістів. Потребують подальшого розвитку питання: аналізу і ранжування чинників впливу на ефективність формування ІПКК майбутніх журналістів; науково-методичного забезпечення навчального процесу з орієнтацією на гуманізацію навчально-виховного процесу; створення спеціального навчального курсу та відповідних навчальних посібників, що сприятимуть вдосконаленню ІПКК майбутніх журналістів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Нагорнюк Л. Є. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх журналістів / Л. Є. Нагорнюк // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / гол. ред. В. К. Буряк. – Кривий Ріг, 2007. – Вип. 19. – С. 95–101.
2. Нагорнюк Л. Є. Структура іншомовної комунікативної компетенції майбутнього журналіста / Л. Є. Нагорнюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогіка. – Тернопіль, 2007. – № 2. – С. 21–26.
3. Нагорнюк Л. Є. Особливості використання електронних медіа у формуванні іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів / Л. Є. Нагорнюк // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Івано-Франківськ, 2008. Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном (8–9 жовтня 2008 р.) : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. / Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов. – Вип. 21, Ч. I. – С. 249–255.
4. Нагорнюк Л. Є. Гуманістичні орієнтири формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів / Л. Є. Нагорнюк // Вісник Прикарпатського університету. Сер. : Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. 25. – С. 341–346.
5. Нагорнюк Л. Є. Медіаосвіта у підготовці майбутніх журналістів / Л. Є. Нагорнюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогіка. – 2008. – № 4. – С. 21–26.
6. Нагорнюк Л. Є. Створення моделі професійної діяльності журналіста як умова реалізації професійної спрямованості загальноосвітніх предметів на факультетах журналістики / Л.Є. Нагорнюк // Педагогічні науки. Освітні інновації : зб. наук. праць.– Суми, 2008. – Ч. 1. – С. 181–189.
7. Нагорнюк Л. Є. Модель особистості журналіста як вимога сьогодення / Л. Є. Нагорнюк // Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2008. – Вип. 124. – С. 89–95.

8. Нагорнюк Л. Є. Модель формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів на основі міжпредметного підходу / Л. Є. Нагорнюк // Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2008. – Вип. 136. – С. 152–154.
9. Нагорнюк Л. Є. Ефективність моделі і технології формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів: результати педагогічного експерименту / Л. Є. Нагорнюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогіка. – Тернопіль, 2009. – № 1. – С. 15–20.
10. Нагорнюк Л. Є. Дидактичний потенціал аудіовізуальних ЗМІ у формуванні іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів / Л. Є. Нагорнюк // Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития 2008 : сб. науч. трудов по материалам междунар. науч.-практ. конференции (Одесса, 1–15 окт. 2008 г.) / Одесский национальный морской университет. – Одесса, 2008. – Т. 12. – С. 29–31.
11. Нагорнюк Л. Є. До питання про підготовку журналістів у нових умовах / Л. Є. Нагорнюк // Актуальні питання науки та практики: досягнення та перспективи – 2007 : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 3–7 грудня 2007 р.) / Громадська асоціація “Аграрна наука та практика”. – Полтава, 2007. – С. 138–140.
12. Нагорнюк Л. Є. До проблеми створення моделі особистості журналіста / Л. Є. Нагорнюк // Вища школа України в умовах глобалізації та інтеграції : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Черкаси, 27–28 березня 2008 р.) / Міністерство освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2008. – С. 27–29.
13. Нагорнюк Л. Є. Критерії сформованості іншомовної комунікативної компетенції майбутнього журналіста / Л. Є. Нагорнюк // Наука та практика – 2007 : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 11–15 лютого 2007 р.) / Громадська асоціація «Аграрна наука та практика». – Полтава, 2007. – С. 161–163.
14. Нагорнюк Л. Є. Міжпредметний підхід у формуванні іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів / Л. Є. Нагорнюк // Викладач і студент: суб’єкт-суб’єктні відносини : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Черкаси, 27–28 листоп. 2008 р.) / Міністерство освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Черкаси, 2008. – С. 70–71.
15. Нагорнюк Л. Є. Самостійна робота у формуванні іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього журналіста / Л. Є. Нагорнюк // Наука и образование – 2008 : материалы за 4-а междунар. научна практ. конф. (3–15 януари 2008 г.). – Т. 6. Педагогически науки. – София, 2008. – С. 61–65.
16. Нагорнюк Л. Є. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього

АНОТАЦІЇ

Нагорнюк Л. Є. Формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів у процесі фахової підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, 2008.

У дисертаційному дослідженні теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель і технологію формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів. Здійснено науково-педагогічний аналіз досліджуваної проблеми, з'ясовано сутність і визначено структуру іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів. Розроблено структурно-функціональну модель сучасного журналіста-фахівця як комплекс особистісних та діяльнісних характеристик. Доведено доцільність використання засобів медіаосвіти для формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів. З'ясовано особливості та дидактичний потенціал аудіальних, аудіовізуальних, друкованих та електронних засобів масової комунікації у формуванні кожного компонента іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів.

Ключові слова: майбутній журналіст, модель журналіста, іншомовна професійна комунікативна компетентність, компетентнісний підхід, дидактичний потенціал засобів масової комунікації, гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу.

Nagornyuk L. J. Forming of foreign professional communicative competence of future journalists in the process of professional preparation. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Sciences, Speciality 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, 2009.

In the dissertation the model and technology of the formation of future journalists of foreign professional communicative competence has been theoretically grounded and experimentally tested. The scientifically pedagogical analysis of the investigated problem has been carried out, its essence and the structure of foreign professional communicative competence of future journalists have been defined. The structural model of modern journalist-specialist has been created. The experience of the use of facilities of media education has been proved for the formation of foreign professional communicative competence of

future journalists. The peculiarities and didactic potential of audiol, visual, printed and electronic mass media facilities in every component formation of foreign professional communicative competence of future journalists have been outlined.

Keywords: future journalist, model of a journalist, foreign professional communicative competence, competence approach, didactic potential, facilities of mass communication, humanistic orientation of the educational process.

Нагорнюк Л. Э. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих журналистов в процессе профессиональной подготовки. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, г. Тернополь, 2008.

Диссертация посвящена проблеме формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих журналистов.

Актуальность проведенного исследования обусловлена политическими, экономическими, культурными и информационными факторами, которые повлияли на развитие журналистского образования в Украине и повышение требований к профессиональной деятельности специалиста в отрасли журналистики.

Проанализировано состояние исследуемой проблемы в научно-педагогической литературе. Определена сущность и структура иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих журналистов. Уточнены критерии и показатели высокого, достаточного, среднего и низкого уровней сформированности исследуемого феномена в будущих журналистов. Обоснована структурно-функциональная модель современного журналиста.

В процессе научного поиска разработана модель и технология формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих журналистов в процессе профессиональной подготовки. Модель состоит из таких основных структурных элементов, как целевого, организационно-смыслового, процессуального и оценочно-результативного. Особенности модели являются: межпредметный подход; гуманистическая ориентация формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих журналистов; использование средств массовой коммуникации в формировании иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих журналистов.

Доказана целесообразность использования дидактического потенциала печатных, аудиовизуальных, аудиальных и электронных медиа в формировании каждого структурного компонента исследуемого феномена.

Технология формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов факультетов журналистики содержит цель, этапы организации учебно-познавательной деятельности преподавателей и студентов, комплекс методов, форм и приемов, критерии отбора медиатекстов.

Исследование дало возможность достичь качественных изменений в формировании иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих журналистов. Результаты диссертационного исследования показали, что разработанные модель и технология эффективно влияют на сформированность иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности у будущих журналистов.

Ключевые слова: будущий журналист, модель журналиста, иноязычная профессиональная коммуникативная компетентность, компетентностный подход, дидактический потенциал средств массовой коммуникации, гуманистическая направленность учебно-воспитательного процесса.

Підписано до друку 18.05.2009 р.
Формат 60x84/16. Друк RESO.
Папір друк. Умовн. друк. арк. 0,9.
Замовлення № 17. Наклад 100 прим.

Видрук оригінал-макета:
редакційно-видавничий відділ Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка